

8. Олексюк Л.Н. Учить детей любить прекрасное. Киев : Рад. школа, 1976. 100с.
9. Русова С. Доскільне виховання. *Вибрані педагогічні твори* / упор. Проскура О. В. Київ : Освіта, 1996. С. 34–184.
10. Сухомлинський В. О. Естетичне виховання і культура почуттів. *Вибрані твори*: в 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т.1. С. 177–184.

References

1. Antonovych Ye. A., Zakharchuk-Chuhai R. V., Stankevych M. Ye. Dekorativno-prykladne mystetstvo. Lviv : Svit, 1993. 272 s.
2. Honchar O. Charivnyi svit Kateryny Bilokur. Kateryna Bilokur. Kyiv: Mystetstvo, 1972. S. 4–12.
3. Mosiiashenko V. A. Ukrainska etnopedahohika : navch. posib. Sumy : VTD “Universytetska knyha”, 2005. 176 s.
4. Orshanskyi L.V. Khudozhno-trudova pidhotovka maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia: monohrafiia. Drohobych: Shvydko Druk, 2008. 278 s.
5. Solomennykova O.A. Narodnoje dekorativno-prykladnoje iskusstvo kak sredstvo formirovaniya nachal estetycheskoho otnoshenija k deistvitelnosti u detei starsheho doskolnoho vozrasta : diss. ... kand. ped. nauk : 13.00.02; 13.00.07. Moskva, 1997. 210 s.
6. Narodnoe iskusstvo v vospitanii doskolnikov / pod red. T.S. Komarovoi. Moskva, 1996. 143 s.
7. Osnovy estetycheskoho vospitania : ucheb. dlia ped. vuzov / redkol. : H.L. Abramovych y dr.; pod red. A. K. Dremova. Moskva : Vysshiaia shkola, 1975. 325 s.
8. Oleksiuk L.N. Uchit detei liubit prekrasnoje. Kyev : Rad. shkola, 1976. 100 s.
9. Rusova S. Doshkilne vykhovannia. Vybrani pedahohichni tvory / upor. Proskura O. V. Kyiv : Osvita, 1996. S. 34–184.
10. Sukhomlynskyi V. O. Estetychne vykhovannia i kultura pochuttiv. Vybrani tvory: v 5 t. Kyiv : Rad. shkola, 1976. T.1. S. 177–184.

Одержано статтю: 19.02.2019

Прийнято до друку: 2.04.2019

УДК 373.5.017.4

DOI: 10.15330/esu.15.194-201

Руслана Соїчук,

доктор педагогічних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний
університет (м. Рівне, Україна)

Ruslana Soichuk,

Doctor of pedagogical sciences, Associate Professor,
Rivne State University of Humanities
(Rivne, Ukraine)

ruslanasoichuk@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО САМОСТВЕРДЖЕННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ЗСО

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF EDUCATION THE NATIONAL SELF- AFFIRMATION OF PUPIL YOUTH IN THE EXTRA-CURRICULAR ACTIVITIES OF THE ISE INSTITUTION

У статті актуалізовано проблему виховання національного самоствердження в підростаючого покоління та визначено як діяльнісну причетність особистості до ідей і вищих цілей суспільства і держави, що узгоджуються з національними цінностями та є важливим підґрунтям консолідації нації й формування почуття патріотизму як надцінності особистості. Схарактеризовано педагогічні умови виховання національного самоствердження учнівської молоді у позаурочній діяльності закладу ЗСО: підготовка педагогів до виховання національного самоствердження в особистості; реалізація інтер-активної програми виховання учнівської молоді “Через національне самоствердження до процвітання”; створення демократично-сприятливого освітнього середовища в закладі

ЗСО як основи виховання національного самоствердження в учнівській молоді; систематичний моніторинг рівнів вихованості національного самоствердження в учнівській молоді.

Ключові слова: національне самоствердження, учнівська молодь, виховання, позаурочна діяльність, українська нація, педагогічні умови, демократично-сприятливе освітнє середовище, заклад ЗСО.

The problem of raising national self-affirmation in the growing-up generation is actualized in the article and is defined as the active involvement of the individual in the ideas and higher goals of society and the state, which are consistent with national values and are an important foundation for the consolidation of the nation and the formation of a sense of patriotism as a personality invaluable. The pedagogical conditions of education of national self-affirmation of student youth in extra-curricular activity of the institution of GSE are described: preparation of teachers for the education of national self-affirmation in person; implementation of an interactive program for the upbringing of student youth "Through national self-affirmation to prosperity"; creation of a democratically-favorable educational environment in the institution of the GSE as the basis for the education of national self-affirmation in student youth; systematic monitoring of the levels of education of national self-affirmation in student youth. It has been found out that a democratic educational environment conducive to the education of national self-affirmation in student youth (a democratically-favorable educational environment) is a pedagogically focused, organized set of objective and subjective factors that surrounds students and focuses on the solidarity of educators and pupils for creation of life conditions, spiritual and moral self-improvement of the person and its self-realization and formation of national-personal values. These factors include: objective (social and historical features, cultural traditions of the Ukrainian people and the system of education) and subjective (individual peculiarities of pupils, level of readiness of teachers for the education of national self-affirmation in students, national and personal values of participants in the educational process, psychological climate in the team, the style of pedagogical management, the corresponding subject-spatial and content-methodological provision of the educational process, material and technical conditions in the GSE institution). It is proved that the optimal combination of traditional and interactive methods and forms of educational work with students provides a holistic system approach to the organization of the process of national self-affirmation education in student youth in extracurricular activities.

Key words: national self-affirmation, school youth, education, extra-curricular activities, Ukrainian nation, pedagogical conditions, democratically-friendly educational environment, institution of general secondary education.

Постановка проблеми. Вибір Україною європейського шляху розвитку орієнтує на творення української нації та становлення громадянського суспільства, актуалізує зростання ролі національного самоствердження як втілення у життя національної ідеї та досягнення українським народом національного успіху. Визнання національного самоствердження діяльнісною причетністю особистості до ідей та вищих цілей суспільства і держави, що узгоджуються з національними цінностями є важливим підґрунтям консолідації нації й формування почуття патріотизму як надцінності особистості [12]. Адже від консолідації громадян у прагненні стати українською нацією, ствердитися як європейський народ залежить існування та подальше становлення суверенної, демократичної і соціальної Української держави.

Саме тому виховання національного самоствердження учнівської молоді постає запорукою подальшого сталого розвитку та ствердження української нації, кожен член якої почуватиметься відповідальним передусім перед державою та

нацією. А відтак постає пріоритетним напрямом державної освітньої політики щодо розвитку самодостатнього громадянина суверенної та демократичної Української держави.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема виховання національного самоствердження в особистості має багатоаспектний характер – філософський, політологічний, соціологічний, психологічний та педагогічний, зокрема: психологічні аспекти досліджуваного феномену (схарактеризовано І. Бехом, В. Крисько, О. Карнишевим та іншими); розвиток процесів національної ідентифікації та її вплив на формування самодостатньої особистості (досліджено у роботах Е. Сміта, Т. Потапчук, Г. Філіпчука та інших); специфіка національно-патріотичного виховання, а саме формування національної свідомості та самосвідомості (окреслено М. Боришевським, О. Вишневським та іншими науковцями); потенціал позаурочної діяльності, форми і методи виховання (обґрунтовано С. Гончаренком, А. Кузьмінським, В. Омелянцем та ін.). Учені стверджують, що вік учнівської молоді, який охоплює період 14–17 років прикметний інтенсивним фізіологічним і психічним розвитком особистості, позначається на її внутрішньому світі та спрямовує на пошуки шляхів самовдосконалення та особистісного самоствердження та є найбільш чутливим для виховання національного самоствердження, що передбачає етнізацію, національно-політичне самоусвідомлення та громадянсько-державницькі почуття і світогляд [12].

Однак, попри значний інтерес учених до означеного феномену, очевидні труднощі становлення української нації та громадянського суспільства, що відображаються й на діяльності закладів загальної середньої освіти (ЗСО). Проблема виховання національного самоствердження в учнівській молоді ще не набула цілісного наукового осмислення, зокрема не розглядалися особливості такого виховання за умов суспільної нестабільності та відстоювання незалежної державності. Особливої уваги потребує питання визначення педагогічних умов та чинників створення демократично-сприятливого освітнього середовища ЗСО з виховання національного самоствердження в учнівській молоді (учнів 8–11-х класів) на основі цілісного теоретичного аналізу до вирішення проблеми, що постає об'єктивною потребою та метою пропонованої наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснений аналіз наукових позицій учених щодо трактування поняття “позаурочна діяльність” уможливило таке його формулювання: позаурочна діяльність із виховання національного самоствердження в учнівській молоді – це частина цілісного освітнього процесу ЗСО, що організовується й проводиться у вільний від уроків час педагогічним колективом, органами учнівського самоврядування на засадах співробітництва й кооперації, яка спрямована на розвиток інтелектуально-духовного потенціалу учнів, задоволення їхніх інтересів і запитів з метою формування самодостатнього громадянина Української держави, здатного до національного самоствердження.

Для забезпечення досягнення учнівською молоддю належного рівня вихованості національного самоствердження в дослідженні схарактеризуємо комплекс педагогічних умов як сукупність явищ, дій і заходів, інтегрованих у єдине ціле. Педагогічні умови розглядаємо як один із компонентів педагогічної системи, який містить сукупність можливостей освітнього та матеріально-просторового середовища, що впливає на особистісний і процесуальний аспекти системи й забезпечує її ефективне функціонування та розвиток [7].

У педагогіці напрацьовано різні підходи до трактування поняття “педагогічна умова”. Дослідники вважають, що “педагогічна умова” – це обставини чи обстановка, яка впливає на формування й розвиток певних педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [8, с. 97]; чинники, що впливають на процес досягнення мети, зокрема виокремлюють зовнішні (позитивне ставлення; об’єктивність оцінювання діяльності; умови виховного процесу тощо) та внутрішні (індивідуальні психо-фізіологічні властивості особистості, мотивація, уміння, навички, досвід і т. ін.) [9]; система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об’єктивно склалися чи суб’єктивно створені, необхідні для досягнення педагогічної мети [10].

Схарактеризуємо педагогічні умови виховання національного самоствердження учнівської молоді закладу ЗСО. Однією з таких педагогічних умов є підготовка педагогів до виховання національного самоствердження в особистості, що передбачає організацію роботи з підвищення науково-теоретичного та методичного рівнів педагогічних працівників за означеною проблемою. Реалізація такої умови вимагає проведення аналізу ефективності діяльності педагогічних колективів із виховання національного самоствердження в учнівській молоді; вивчення реального стану виховання національного самоствердження та рівня вихованості останнього; дослідження науково-теоретичної й методичної підготовленості педагогічних кадрів до виконання завдань виховання національного самоствердження за допомогою неекспериментальних (анкетування, бесіди, аналіз результатів діяльності тощо), експериментальних і діагностичних (тести, педагогічні консилиуми й ін.) методів.

Відповідно до вищевказаного та в руслі підготовки педагогів до виховання національного самоствердження в учнівській молоді у практику закладу ЗСО впроваджується семінар “Виховуємо національне самоствердження в особистості”. Для підвищення науково-теоретичного та методичного рівнів педагогічних працівників щодо вдосконалення виховного процесу національного самоствердження учнівської молоді в закладі ЗСО використовуються такі форми роботи: організація і проведення проблемних семінарів, семінарів-практикумів, психологічних тренінгів, науково-теоретичних конференцій, педагогічних читань; надання практичної науково-методичної допомоги на базі закладу ЗСО; організація науково-методичного забезпечення підвищення професійної компетентності педагогів з проблеми виховання національного самоствердження в учнівській молоді [5].

Дотримання наступної педагогічної умови – реалізація інтерактивної програми виховання учнівської молоді “Через національне самоствердження до процвітання” [12], розкриває методику виховання національного самоствердження в учнівській молоді. Основна мета програми – створити сприятливі умови для інтелектуально-духовного розвитку кожного учня, його самореалізації, самотворення самодостатньої особистості та її самоствердження як громадянина Української держави та носія цінностей нації, здатного компетентно й самовіддано відстоювати й захищати національні інтереси й утверджувати національні цінності. В основу програми покладено концептуальні ідеї системи ціннісних ставлень І. Беха [2] щодо ціннісного ставлення особистості до себе, Іншого, громади, держави, нації.

Запропонований комплекс теорії та методики виховання національного самоствердження в учнівській молоді уможливорює проектування педагогом процесу виховання національного самоствердження в особистості на основі суб’єкт-суб’єктного рівноправного партнерства під час виконання різних видів

пізнавальної та суспільно значущої діяльності. Оптимальне поєднання традиційних та інноваційних методів і форм виховної роботи зі школярами забезпечує цілісний системний підхід до організації процесу виховання національного самоствердження в учнівській молоді в позаурочній діяльності. Учений І. Бех зауважує, що оптимізація процесу керування виховною діяльністю передбачає створення й використання якісно нових виховних методів, які базуються не на механізмі зовнішнього підкріплення (заохочення та покарання), а на рефлексивно-вольових механізмах, механізмах співпереживання й позитивного емоційного оцінювання, що передусім позначені апелюванням до самосвідомості та ставлення до суспільних норм і цінностей. Серед таких методів найефективнішим є розроблений І. Бехом рефлексивно-експліцитний метод [3, с. 127].

На основі традиційних методів виховання в ході дослідно-експериментальної роботи з виховання національного самоствердження в учнівській молоді напрацьовано такі групи методів: пізнання; активізації ідентифікації; афіліації; регуляції та мобілізації [12].

Для реалізації змісту виховного процесу національного самоствердження послуговуються організаційними формами, що інтегрують у собі один чи декілька взаємоузгоджених методів. За характером провідної діяльності учнівської молоді організаційні форми виховання поділяють на: інтерактивні (стимулюють особистість до активної діяльності у процесі особистісного та національного самопізнання й самореалізації: коуч-тренінги, аутотренінги, арт-тренінги, ділові та рольові ігри, “мозкові штурми”, квести й ін.); комунікативні (сприяють налагодженню міжособистісної та міжнаціональної взаємодії, національної афіліації та подоланню перешкод у спілкуванні: проблемні лекції, “круглі столи”, години спілкування, “відкрита студія”, вечори запитань і відповідей, відверті розмови, свіча пам’яті й ін.); творчі (розкривають і розвивають особистісний потенціал вихованця на шляху самовдосконалення й національного самоствердження: творчі проекти, фотовиставки, репортаж місцевої громади, звіт-проект пошукових загонів, реконструкція історичних подій, складання творів-роздумів, самохарактеристики, волонтерські проекти, презентації й ін.) [12; 14].

Для досягнення поставленої мети, реалізації змісту виховання національного самоствердження передбачається залучення учнівської молоді до різних видів активної діяльності на заняттях клубів, гуртків за інтересами, творчих об’єднань тощо. У програмі визначено організацію позаурочної діяльності учнівської молоді, зорієнтованої на активно-творчу, пізнавальну, особистісно- та суспільно значущу діяльність, що сприяє пізнанню себе як особистості й усвідомленню себе як носія цінностей української нації та шляхів, можливостей, засобів і сфер життєдіяльності задля національного самоствердження учнівської молоді.

Ще однією ваговою педагогічною умовою виховання національного самоствердження в учнівській молоді є створення демократично-сприятливого освітнього середовища, забезпечення функціонування дієвого учнівського самоврядування. Учнівське самоврядування – це форма організації життєдіяльності колективу учнів, що забезпечує розвиток їхньої самодіяльності у прийнятті рішення та його реалізації для досягнення суспільно значущих цілей [11].

Власне, демократичне освітнє середовище, сприятливе до виховання національного самоствердження в учнівській молоді (демократично-сприятливе освітнє середовище) визначено як педагогічно цілеспрямована організована сукупність об’єктивних і суб’єктивних факторів, котра оточує учнів та зорієнтована на

солідарну взаємодію вихователів і вихованців зі створення умов життєдіяльності, духовно-морального самовдосконалення особистості та її самореалізації й формування національно-особистісних цінностей. До таких факторів належать: об'єктивні (соціально-історичні особливості, культурні традиції українського народу та система освіти) й суб'єктивні (індивідуальні особливості вихованців, рівень готовності педагогів до виховання національного самоствердження в учнів, національно-особистісні цінності учасників освітнього процесу, психологічний клімат у колективі, стиль педагогічного менеджменту, відповідне предметно-просторове та змістово-методичне забезпечення освітнього процесу, матеріально-технічні умови закладу ЗСО) [12].

За такого чину демократизація відносин утверджує: зрівнювання вихованця та вихователя у правах; право особистості на вільний вибір, на власну точку зору; право на помилку; дотримання "Конвенції про права дитини". Як спосіб суб'єкт-суб'єктних взаємин, демократизація утверджує виборність органів групового самоуправління й вирізняється такими шляхами функціонування: створення єдиної виховної системи, що охоплює всі сфери учіння, праці, дозвілля, орієнтованої на особистісний розвиток вихованця; використання педагогіки співпраці, надалі – педагогіки відносин у межах створеної системи; розвиток самоуправління в житті учнівського колективу; використання гри як методу організації освітнього процесу; опора на комунарську методика, організацію шкільного життя; педагогізація середовища довкола школи; звернення до особистісно орієнтованого підходу [1].

Створення демократичного освітнього середовища є провідним чинником, що сприяє потужному виховному впливу на гармонійний розвиток особистості та виховання національного самоствердження в учнівської молоді. В умовах закладу ЗСО воно зорієнтоване на узгодження виховних цілей та завдань держави, школи, сім'ї, громади тощо [6, с. 35]. Це розкриває для розвитку й формування особистості вихованця можливості, такі як: свобода прийняття рішення вихованцем про входження у виховне середовище; вільний вибір різних колективів, спільностей і можливостей їхньої заміни; налагодження діалогічних взаємостосунків із особистостями різного віку та різних соціальних груп; ухвалення в національно-культурне, природне, інформаційне та інші середовища [13].

Наступною педагогічною умовою є систематичний моніторинг рівнів вихованості національного самоствердження в учнівської молоді. Застосування технології моніторингу дає змогу на основі статистичного аналізу соціально-педагогічної інформації встановлювати закономірності, сучасні тенденції та здійснювати прогнозування перспективи національного самоствердження учнівської молоді під впливом викликів сьогодення. Задля забезпечення ефективності моніторингу в роботі доцільно дотримуватися таких найважливіших принципів: об'єктивності інформації (об'єктивні дані, їхня корисність для виховної роботи); порівнюваності даних вивчення (виявлення сучасного стану вихованості національного самоствердження в учнівської молоді та тих змін, що відбуваються); адекватності (урахування мінливості зовнішніх умов, їхній вплив, відповідність); прогностичності (прогнозування перспектив, тенденцій і шляхів національного самоствердження учнівської молоді); цільового призначення, одержання потрібної достатньої інформації відповідно до визначеної мети [6].

Всебічне вивчення школярів сприятиме кращому розумінню вихованців, їхніх потреб, мотивів, інтересів, здібностей і нахилів, що полегшуватиме визначення перших кроків на шляху реалізації виховання національного

самоствердження в учнів в ході позаурочної діяльності та добір оптимальних для цього форм, методів, прийомів і засобів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Забезпечення педагогічних умов виховання національного самоствердження в учнівської молоді у позаурочній діяльності закладу ЗСО сприятиме: створенню ефективної системи виховання національного самоствердження в учнівської молоді; формуванню належної готовності педагогічних працівників до виховання національного самоствердження в особистості; удосконаленню змісту, форм і методів виховання, оновленню завдань виховної діяльності відповідно до сучасних вимог для формування самодостатньої особистості, здатної досягати успіху в інтересах нації; створенню демократичного освітнього середовища як емоційно-психологічного осередку душевного комфорту для кожного вихованця в закладі ЗСО; виявленню рівня вихованості національного самоствердження в учнівської молоді задля подальшого прогнозування результатів виховного процесу. Перспективи дослідження ми вбачаємо, у подальшому вивченні психологічних механізмів розвитку національної рефлексії та саморефлексії учнівської молоді, а також в апробації сучасних форм і методів використання останніх у виховній практиці.

Література

1. Бех І. Виховний простір: організаційно-змістові орієнтири / Іван Бех // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 10. – С. 3 – 14.
2. Бех І. Д. Виховання особистості : підручник / Іван Дмитрович Бех.– Київ : Либідь, 2008. – 848 с.
3. Бех І. Д. Рефлексивно-експліцитний метод у вихованні особистості / Іван Бех // Рідна школа. – 2012. – № 12. – С. 3 – 7.
4. Воронцова Т. В. Навчання здоровому способу життя на основі життєвих навичок / Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко. – Київ : Просвіта, 2007. – 246 с.
5. Дем'янюк Т. Д. Інноваційні підходи у підготовці майбутніх педагогів : навч.-метод. посіб. / Тамара Дмитрівна Дем'янюк. – Рівне : РДГУ, 2012. – 206 с.
6. Кириленко С. Формування ефективного превентивного виховного середовища за умов державно-громадського управління в системі освіти / Світлана Кириленко // Рідна школа. – 2013. – квіт./трав. (№ 4/5) – С. 33- 39.
7. Кіян О. Педагогічні умови виховання громадянської компетентності в учнів загальноосвітніх навчальних закладів / Олександр Кіян // Нова педагогічна думка. – 2015. – № 4 (84). – С. 120 – 124.
8. Краткий психологический словарь / [сост. Л. А. Карпенко] ; под ред.: А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского]. – Ростов н/Д : Феникс, 1998. – 512 с.
9. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / [А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий та ін.]. – Київ : ІСДО, 1993. – 336 с.
10. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – Київ : А. С. К., 2003. – 238, [2] с.
11. Рожков М. И. Организация воспитательного процесса в школе : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / М. И. Рожков, Л. В. Байбородова. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 256 с.
12. Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівської молоді : монографія. / Р. Л. Сойчук. – Рівне : О. Зень, 2016. – 416 с.
13. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології : навч.-метод. посіб. для керівників шк., вчителів, кл. керівників, вихователів, слухачів ІПО / Г. І. Сорока. – Харків : Веста ; Ранок, 2002. – 128 с.

References

1. Bex I. Vy`hovny`j prostir: organizacijno-zmistovi oriyenty`ry` / Ivan Bex // Girs`ka shkola Ukrayins`ky`x Karpat. – 2013. – # 10. – S. 3 – 14.
2. Bex I. D. Vy`hovannya osoby`stosti : pidruchny`k / Ivan Dmy`trovy`ch Bex.– Ky`yiv : Ly`bid`, 2008. – 848 s.
3. Bex I. D. Refleksy`vno-eksplicy`tny`j metod u vy`hovanni osoby`stosti / Ivan Bex // Ridna shkola. – 2012. – # 12. – S. 3 – 7.

4. Voronczova T. V. Navchannya zdorovomu sposobu zhy'ttya na osnovi zhy'ttyevy'x navy'chok / T. V. Voronczova, V. S. Ponomarenko. – Ky' yiv : Prosvita, 2007. – 246 s.
5. Dem'yanyuk T. D. Innovacijni pidxody' u pidgotovci majbutnix pedagogiv: navch.-metod. posib. / Tamara Dmy'trivna Dem'yanyuk.–Rivne: RDGU, 2012. 206 s.
6. Ky'ry'lenko S. Formuvannya efekty'vnogo preventy'vnogo vy'xovnogo seredovy'shha za umov derzhavno-gromads'kogo upravlinnya v sy'stemi osvity' / Svitlana Ky'ry'lenko // Ridna shkola. – 2013. – kvit./trav. (# 4/5) – S. 33 – 39.
7. Kiyan O. Pedagogichni umovy' vy'xovannya gromadyans'koyi kompetentnosti v uchniv zagal'noosvitnix navchal'ny'x zakladiv / Oleksandr Kiyan // Nova pedagogichna dumka. – 2015. – # 4 (84). – S. 120 – 124.
8. Kratky'j psy'xology'chesky'j slovar' / [sost. L. A. Karpenko] ; pod red.: A. V. Petrovskogo, M. G. Yaroshevskogo]. – Rostov n/D : Feny'ks, 1998. – 512 s.
9. Organizaciya samostijnoyi roboty' studentiv v umovax inteny'sfikaciyi navchannya : navch. posib. / [A. M. Aleksyuk, A. A. Ayurzanaj, P. I. Pidkasy'sty'j ta in.]. – Ky' yiv : ISDO, 1993. – 336 s.
10. Pidgotovka majbutn'ogo vchy'telya do vprovadzheniya pedagogichny'x tehnologij : navch. posib. / za red. I. A. Zyazyuna, O. M. Pyexoty'. – Ky' yiv : A. S. K., 2003. – 238, [2] s.
11. Rozhkov M. Y'. Organy'zacy'ya vospytatel'nogo processa v shkole : ucheb. posoby'e dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeny'j / M. Y'. Rozhkov, L. V. Bajborodova. – M. : VLADOS, 2000. – 256 s.
12. Sojchuk R. L. Vy'xovannya nacional'nogo samostverdzhennya v uchniv's'koyi molodi : monografiya. / R. L. Sojchuk. – Rivne : O. Zen', 2016. – 416 s.
13. Soroka G. I. Suchasni vy'xovni sy'stemy' ta tehnologiyi : navch.-metod. posib. dlya kerivny'kiv shk., vchy'teliv, kl. kerivny'kiv, vy'xovateliv, sluxachiv IPO / G. I. Soroka. – Xarkiv : Vesta ; Ranok, 2002. – 128 s.

Одержано статтю: 11.02.2019
Прийнято до друку: 25.03.2019

УДК 373.5.015.31:7
DOI: 10.15330/esu.15.201-207

Тетяна Танько,

доктор педагогічних наук, професор,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
(м. Харків, Україна)

Tetiana Tanko,

Doctor of pedagogical sciences, Professor,
Kharkiv National Pedagogical University named
after G.S. Skovoroda (Kharkiv Ukraine)
faculty-pre-school@hnpu.edu.ua

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

THE DEVELOPMENT OF ARTISTIC AND CREATIVE POTENTIAL OF TEENAGERS BY MEANS OF ART

У даній статті висвітлено теоретичні аспекти художньо-творчого потенціалу дітей середнього шкільного віку засобами мистецтва; розкрито актуальність зазначеної проблеми на сучасному етапі розвитку суспільства; визначено сутність дефініції “творчий потенціал”, проаналізовано погляди психологів і педагогів на його розвиток у молодого покоління; схарактеризовано педагогічні умови розвитку творчого потенціалу підлітків, рівень умінь і навичок мистецької діяльності накреслено шляхи формування творчого потенціалу у дітей середнього шкільного віку засобами мистецтва, визначено його критерії: емоційні, інтелектуальні можливості, наявність творчого мислення, морально-вольових якостей; культура спілкування, поведінки й саморегуляції, самодисципліни, вимогливості, цілеспрямованості; смаки, зацікавленість і потреба у спілкуванні з мистецтвом.